

ZAMONAVIY PEDAGOGIKADA TA'LIM VA TARBIYA TAMOYILLARI

Abralova Z.D

O'zMPU, katta o'qituvchi

Saydaminova S

O'zMPU, talaba

Annotatsiya: *Mazkur maqolada zamonaviy pedagogikada ta'lim va tarbiya tamoyillariga to'xtalib o'tilgan. Shuningdek, olimlar tomonidan pedagogik tamoyillarning tasniflari, ularning ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni atroflicha yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *ta'lim, tarbiya, ta'lim tamoyillari, ilmiylik, uzviylik, muntazamlilik, uzluksizlik, taktik tamoyillar.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются принципы образования и воспитания в современной педагогике. Также дается подробное объяснение классификации педагогических принципов учеными и их роли в образовательном процессе.*

Ключевые слова: *образование, воспитание, принципы образования, научность, согласованность, закономерность, преемственность, тактические принципы.*

Abstract: *This article discusses the principles of education and upbringing in modern pedagogy. It also provides a detailed description of the classifications of pedagogical principles by scientists and their role in the educational process.*

Keywords: *education, upbringing, principles of education, scientificity, coherence, regularity, continuity, tactical principles.*

Insonning rivojlanishi, jamiyatda o'z o'rnini topishi, yutuqlarga erishishi va yurtiga foyda keltirishi jarayonida ta'lim hamda tarbiyaning o'rni beqiyosdir. Zero, ta'lim insonni bilim va ko'nikmalarga ega qilar ekan, tarbiya esa ularni to'g'ri namoyon qilish, ijtimoiy hayotda to'g'ri yo'l tutish uchun kerakdir.

Ta'limsiz inson kamolotga erisha olmaydi; tarbiyasiz inson esa axloqiy mukammal bo'la olmaydi. Har ikki holatda ham inson shaxs sifatida mukammal bo'la olmaydi. Shu sababli jamiyatimizda ta'lim va tarbiya tushunchalariga alohida e'tibor qaratish, ularni uyg'un holda qo'llash har bir fuqaroning burchidir.

Tarbiyali inson jamiyatda o'zining odobi, muomalasi, o'zini tutishi bilan e'tibor va hurmat qozonadi. Uning halolligi va pok qalbi uni borgan sari jamiyatda hurmatli shaxsga aylantiradi.

Natijada odamlar nafaqat unga mehr bilan qaraydi, balki uning fikrlariga ham quloq tutadi, so'zlariga e'tibor beradi. Biroq, agar insonda tarbiya bo'lsa-yu, bilim yetarli bo'lmasa, u noto'g'ri yoki puch fikrlarni ham ishonch bilan aytib, boshqalarni yo'ldan ozdirishi mumkin. Shuning uchun ham har bir inson nafaqat tarbiyali, balki bilimli bo'lishi ham zarur.

Aks holda, inson bilimli bo'lsa-yu, tarbiyasiz bo'lsa, odamlar uning ilmiga quloq tutishlari mumkin, biroq tarbiyasiga qarab unga amal qilish yoki qilmaslikka qaror qilishadi. Yana bir muhim jihat: agar tarbiyasiz inson o'z bilimidan salbiy niyatlar yo'lida foydalansa, bu nafaqat o'ziga, balki atrofdagilarga ham jiddiy zarar yetkazadi. Bunday holat esa avvalo uni voyaga yetkazgan ota-onasi uchun katta sinovga aylanishi mumkin.

Ta'lim-tarbiya jarayonida ularni samarali amalga oshirish maqsadida qator tamoyillarga rioya qilinishi talab qilinadi. O'qitish tamoyillari o'qitish amaliyotining nazariy umumlashtirishidir.

Ularning ikkalasi ham ob'ektiv bo'lib, amaliy tajribadan kelib chiqadi, ham sub'ektiv bo'lib, har bir o'qituvchining ongida turli darajada aniqlik va to'liqlik bilan aks etadi. Pedagogikada ta'lim tamoyillari odatda ta'lim jarayoni, uning mazmuni, shakllari va usullariga qo'yiladigan asosiy talablarni belgilaydigan asosiy taxminlar sifatida tushuniladi.

Ular ta'lim faoliyatining yetakchi yo'nalishlarini ko'rsatadi, o'ziga xos ta'lim uslubini tavsiflaydi va o'quv jarayoniga ijodiy yondashishga yordam beradi. Ta'limda asrlar davomida ilmiy asoslangan (tabiatga moslik, madaniyatga moslik, insonparvarlik, milliylik tamoyili va boshqalar) an'anaviy tamoyillar mavjud.

Pedagogikaning rivojlanishiga o'z hissasini qo'shgan olimlar tomonidan qator ta'lim tamoyillari ilgari surildi va fan rivojini oshirishga xizmat qilib kelmoqda. Olim V.V. Davidov pedagogik tamoyillarning quyidagi tasnifini taklif qildi:

— uzluksizlik: mazmun va uni bolalarga yetkazish usullari bo'yicha ta'limning turli bosqichlarida sifat jihatidan farq qilishi kerak bo'lgan aloqani saqlash;

— mavjudlik: o'quv faoliyatini tashkil etish orqali rivojlanishning mazmuni va sur'atini tizimli ravishda boshqarish mumkin bolgan ta'limni tizimlashtirish.

Olim V.Okon quyidagi didaktik tamoyillarni shakllantirdi:

— o'quvchilar bilimining tizimliliigi yoki tartibliligi, bu nafaqat o'qitish mazmuniga, balki o'quv jarayonining o'ziga ham tegishli;

— mustaqillik yoki o'quvchilarning o'qituvchiga qaramligini cheklash - bolalarning mustaqil faoliyatga tabiiy moyilligining barcha ko'rinishlarini hisobga olish, o'quvchilarning mustaqilligini rivojlantirish uchun ongli ravishda maqbul shart-sharoitlarni yaratish.

Professor P.I. Pidkasistiy o'qitish tamoyillarining quyidagi tizimini aniqlaydi:

- ta'lim nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki o'quvchining ma'lum axloq va axloqiy fazilatlarini shakllantirishga qaratilganligini nazarda tutuvchi ta'limning rivojlanish va tarbiyaviy tabiati prinsipi hayotiy ideallar va ijtimoiy xulq-atvorni tanlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi;

- o'qituvchi rahbarligida o'quvchilarning ongliligi, ijodiy faolligi va mustaqilligi tamoyili, bu o'quvchilar faoliyat sub'ektlari sifatida bilish faolligini namoyon etishlari sharti bilan o'rganish samarali bo'ladi.

Ushbu umumiy strategik tamoyillarga qo'shimcha ravishda, olim S.V. Kulnevich o'ziga xos taktik tamoyillar guruhini ko'rib chiqadi. Umumiy tamoyillar o'qituvchining o'quvchilar bilan o'zaro munosabatlari strategiyasini belgilab bersa, o'ziga xos

tamoyillar unga o'quvchilar bilan hamkorlik asosida ijodiy shaxsni shakllantirish uchun bevosita shart-sharoit yaratishga yordam beradi, shaxsiy yondashuv esa har qanday faoliyat va ijod turini tanlash erkinligini ta'minlaydi.

L.P.Krivshenko boshchiligidagi mualliflar jamoasi ta'lim tamoyillarining uchta muhim guruhini aniqlaydi: birinchi guruh tamoyillari asosan ta'limning maqsad va mazmuniga qo'yiladigan talablarni, unga umumiy yondashuvlarni belgilaydi; ikkinchi guruh tamoyillari ta'lim usullari, pedagogik o'zaro ta'sir qilish texnologiyasi va texnikasi, ta'lim ishlariga qo'yiladigan talablarni ochib beradi; uchinchi guruh esa ta'lim jarayonini ta'minlaydigan ba'zi ijtimoiy va psixologik sharoitlarni yoritib berishini ta'kidlaydilar.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash joizki, ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik tamoyillarga rioya qilish shaxs kamoloti va pedagogik jarayon rivojini ta'minlab beradi, zamonaviy talablarga mos keladigan yetuk kadrlarni yetishib chiqishiga o'z hissasini qo'shadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Сластенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. – Педагогика М.: “Академия”, 2022 г.
2. Хуторской А.В. Современная дидактика. – СПб., 2021 г.